CONSTANTIN NONEA

CĂPITANUL TURCULEȚ

f h 93
N

CONSTANTIN NONEA

CĂPITANUL TURCULEȚ

povestire istorică

97750

Biblioteca Centrală a Clujului Artistic

EDITURA TINERETULUI

«Dulce este domnia în Moldova
Dar și obezile turcești încă sînt grele.»

MIRON COSTIN

Era pe vremea lui Vodă Constantin Duca, feciorul lui Duca cel Bătrîn. Moldova, țară blagoslovită cu oameni blînzi, ospitalieri și harnici, ajunsese de izbeliște. Parcă nici n-ar fi avut stăpîn așa era stoarsă de vlagă de nesațul otomanilor și hrentuită de năvălirile tătărești, încît mulți bărbați își luau lumea în cap și apucau calea codrului, să-și facă singuri dreptate. Unii treceau hotarele Moldovei, mai ales în Polonia, unde se tocmeau ca joimiri, oșteni cu leafă, după obiceiul vremii, numai să scape de urgia ce stăruia asupra țării lor. Unul dintre acești bejenari a fost și vestitul Turculeț, căpitan de joimiri moldoveni, care s-a ostenit pentru ușurarea asupririi țării Moldovei pe vremea lui Constantin Duca Vodă.

Turculeț, viță din neamul răzeșilor lui Ștefan cel Mare, scăpătase atît de rău încît la casa părintească nu mai avea de ce să se prindă. Din răzeșia strămoșească rămăsese doar cu uricul de împroprietărire, o bucată de piele de vițel, făcută sul, cu pecetea domnească imprimată pe o bucată de ceară, cît o lăcată, străpunsă de două șnururi de borangic. Pe pielea scorțoasă și îngălbenită erau trecute faptele vitejești ale strămoșilor lui, răzășia cu hotărniciile ei, cu martori dintre boierii divanului, cu semnătura uricarului, data și locul unde s-a emis uricul. Turculeț purta acest document într-un tub de alamă cu capac, de unde îl scotea ori de cîte ori voia să-și arate obîrșia față de puternicii vremii. Numele de răzeș era singura lui avere. Acum, cînd își pierduse răzeșia, vîndută pentru plata birurilor domnești, lui nu-i rămăsese alt mijloc de trai decît să se angajeze ca oștean cu leafă. Îndeletnicirea de a mînui armele se potrivea cu firea lui îndrăzneață, netemătoare de moarte. Firesc ar fi fost să intre în rîndurile seimenilor, ostași ai scaunului domnesc. Turculeț, însă, știa că seimenii apără și pe trimișii sultanului însărcinați cu strîngerea dărilor. El purta în suflet o ură

de moarte împotriva asupritorilor țării sale. Cunoștea, de asemenea, că domnitorul atîta vreme stătea pe tron cît putea să sature pofta de înavuțire a sultanului și a slujbașilor lui de vază. Cum visteria țării rămînea goală iar tributul nu era plătit la soroc, mazilirea domnitorului venea pe neașteptate. Noul domnitor trebuia să strîngă chinga mai tare ca să stăpînească tronul, storcînd birurile fără milă. Războaiele purtate de sultan cu vecinii imperiului său cereau cheltuieli mari, cheltuieli pe care trebuiau să le suporte țările aflate sub protectoratul turcesc, din care făceau parte și țările românești, Moldova și Muntenia. Iar războaiele turcului se țineau lanț, cînd cu perșii, cînd cu nemții, iar cu rusul avea prietenșug ca mîța cu cîinele. Turcul n-o ducea bine nici cu leșii, căci și leșii nădăjduiau că, odată și odată, aliotmanii vor fi alungați din țările creștine și vor fi ghemuiți dincolo de strîmtoarea Bosforului, în Asia Mică, de unde ei năvăliseră în Europa. Sultanul își dădea seama că în jurul imperiului său avea numai dușmani, deoarece el ținea în chingi țările aflate sub călcîiul lui, să nu poată da mîna cu neprietenii lui la o răzmeriță împotriva imperiului otoman. Orice domn pus pe tronul unei țări subjugate trebuia să pună zălog, chezășie pentru credincioșia față de sultan, un copil sau o rudă apropiată, care, în caz de trădare a domnitorului, își pierdea viața. Domnitorii moldoveni nu erau scutiți de acest sacrificiu. Nimeni nu avea libertate de gîndire sau de mișcare. Ochii supușilor trebuiau să fie ațintiți numai spre Istanbul, acolo unde se țeseau ițele și se hotăra asupra vieții și morții cuiva.

Turculeț era de prin părțile Moldovei de Sus, de la Movila Ruptă. Ca om isteț ce era, el cunoștea toate drumurile ce legau țara sa cu vecinii apropiați, cu leșii și muscalii. Pe aceste drumuri călătoreau negustătorii, dar, mai ales, oștirile ce se încrucișau și se înfruntau pentru pricini ce nu erau ale țării lui. Turcii țineau două cetăți, Hotinul și Camenița, ca pe puncte de sprijin și apărare a imperiului lor, așezate pe cele două maluri ale Nistrului. Aceste cetăți erau aprovizionate cu hrană și întăriri din Moldova. Zaharaua, proviziile și căratul lor era o sarcină impusă domnitorilor moldoveni și munteni, ca o condiție specială la urcarea lor pe tron și întărirea cu caftan turcesc.

Turculeț era martor la trecerea peste Prut a acestor convoaie cu merinde spre cetățile ținute de turci. În sufletul lui simțea o mare amărăciune cînd vedea cum se scurg bunătățile spre gurile hămesite ale ienicerilor, în timp ce frații lui moldoveni de abia își duceau zilele cu munca lor.

Se hotărî să părăsească baștina părintească și să se tocmească în oștirea leșească ca lefegiu. Și vodă Constantin Cantemir făcuse același lucru mai înainte de a ajunge domnitor. Turculeț nu se gîndea să ajungă la un rang de boierie prin fapta sa, ci numai să aibă posibilitatea să se răzbune pe turci și pe tătari, aliații lor.

Turculeț își adună o ceată de moldoveni, de aceeași credință cu el, ca la două sute de oameni, o puse sub steagul lui și cu acest pîlc de oameni se puse sub protecția și în slujba craiului leșesc.

Înainte de a se tocmi în slujba craiului, Turculeț își cercă puterea cu de la sine voință. Zăpsind un podgheaz tătărăsc răzlețit pe drumuri mărginașe, prădînd sate și luînd robi, Turculeț atacă podgheazul prin surprindere și-l nimici pînă la ultimul tătar. Robii au fost sloboziți iar prada dată păgubașilor. Fapta aceasta vitejească s-a răspîndit ca vîntul în toată țara Moldovei, iar numele lui Turculeț era purtat din gură în gură, ca al unui mare erou și izbăvitor de jugul tătărăsc. Podgheazurile tătărăști se fereau de locurile pe unde presupuneau că se ascundea Turculeț cu ceata lui. Atunci cînd Turculeț s-a înfățișat craiului leșesc Sobieţki, numele și faptele lui erau cunoscute și la leși. Craiul l-a făcut căpitan și l-a așezat pe Ceremuș, să stea de strajă împotriva tătarilor care jefuiau și satele.

Cum tătarii erau împinși la jafuri din porunca turcilor, Turculeț, căpitanul de joimiri moldoveni, s-a găsit să atace și convoaiele turcești ce se ridicau spre Hotin sau Camenița.

Pentru acest lucru el și-a mutat tabăra sa de pe Ceremuș la Banila pe Siret, să fie mai aproape de drumul mare ce ducea de la Iași la Hotin. Locul de trecere peste Prut era la Ștefănești, în ținutul Botoșenilor, tîrg de vite și de grîne. Turculeț veni la tîrg ca orice om ce are de cumpărat ceva. Gîndul lui nu-i era la cumpărături, ci să oblicească dacă nu cumva se afla vreun convoi turcesc cu provizii în drum spre cetățile turcești. Vremea era aspră, Prutul era înghețat de se putea trece pe gheață cu piciorul de la un mal la celălalt. Intrînd Turculeț în oborul vitelor și trăgînd cu urechea la sfatul tîrgoveților, el află că un convoi turcesc de negustători, cu pază în jurul lui, s-ar pogorî spre Ștefănești, venind de la Camenița. Convoiul nu era prea mare, cam la patruzeci de care și căruțe. Chiteala era bună pentru Turculeț. O încăierare cu turcii i-ar mai fi dezmorțit pe joimirii lui mereu lîncezind fără lupte. Se hotărî să-i atace chiar dacă numărul celor din convoi ar fi fost mai mare. Într-o luptă, vitejia hotărăște, nu numărul de oameni. Dar Turculeț se bizuia mult pe istețimea și agerimea ostașilor lui. Toți erau dintr-o bucată, încrezători în priceperea căpitanului lor și neînfricoșați în fața primejdiei de moarte.

Podul peste Prut era mai sus de Ștefănești, un pod de lemn unde albia era lată ca un vad. Turculeț se hotărî să atace pe turci înainte de a ajunge ei la pod. Se grăbi și-și adună oamenii la cotul Prutului unde apa era mai îngustă, spre Movila Ruptă, loc cunoscut din copilărie. Dintr-un salt, ceata lui de joimiri trece pe gheață și atacă convoiul din coastă. Socoteala era tare bună, căci convoiul avea să fie spintecat în două și, odată paza răzlețită, nu mai avea putere să se împotrivească.

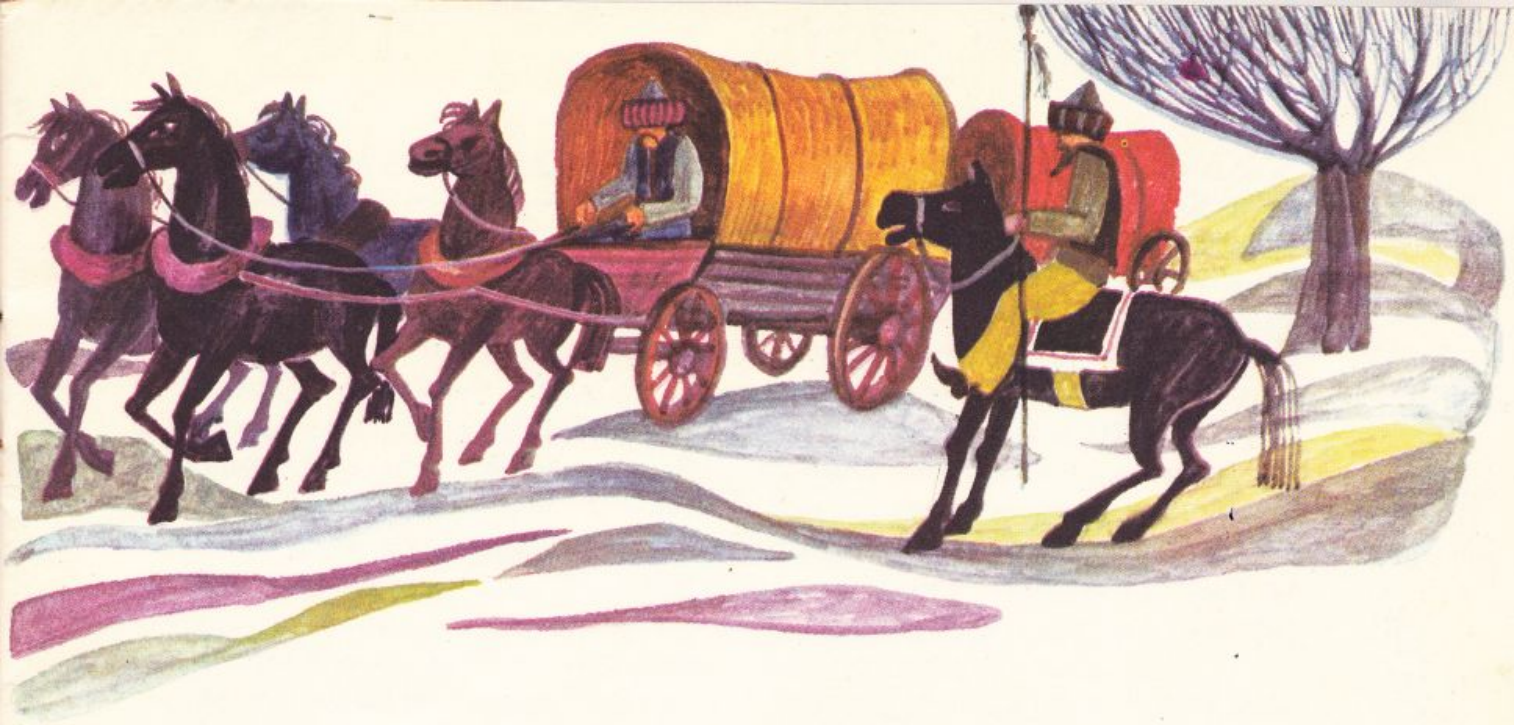

Ceata de joimiri, Turculeț o ascunse în dosul stîncilor de la Movila Ruptă. De aici se vedea drumul ce pogora în jos, pe malul celălalt al Prutului, la cîteva obrațe.

Prin apropiere, turcii nu aveau rateșe sau alte puncte de sprijin de unde le-ar fi putut veni ajutoare în vreun fel oarecare. Le rămînea să se bizuie numai pe tăria celor aflați în convoi. Ș-apoi, locul nici nu era tare, căci era aproape de o așezare omenească cunoscută ca ferită de primejdii.

Turculeț cu ai săi țineau privirea ațintită spre drumul acoperit cu un strat ușor de omăt, așteptînd să vadă cîrdul negru de căruțe sau sănii. Așteptarea le-a fost de scurtă durată, căci apărură călărețiii înaintea convoiului. Convoiul era de căruțe, cu coviltire, nu de sănii, de aceea mergea greoi. Se vedea că plecase din Camenița pe timp frumos, nu de viscol.

Cînd convoiul ajunse în dreptul stîncilor de la Movila Ruptă, Turculeț se năpusti cu cîțiva joimiri să treacă gheața peste Prut, dornici să dea piept cu turcii din convoi. Cînd au trecut de mijlocul apei, gheața s-a rupt despărțind capul oștirii lui, grosul rămînînd pe malul dinspre Movila Ruptă. Apa a năvălit pe produșcă, curgînd furioasă peste gheață. Turculeț cu cîțiva oameni au reușit să ajungă malul. Înapoi, chiar dacă ar fi voit, nu se mai puteau întoarce. Turculeț nu și-a pierdut cumpătul. Cu o mînă de oameni a atacat convoiul și s-a luat la luptă corp la corp, tocmai în felul în care lupta el mai bine. Vreme de două ceasuri s-a luptat cu cei ce alcătuiau convoiul, pe unii omorîndu-i, iar pe alții i-a luat prizonieri. Numai doi au putut scăpa cu fuga, călări, luînd calea întoarsă.

Turculeț a trimis pe unii din prizonieri la craiul leșesc, ca mărturie pentru fapta lui de vitejie.

În lăzile ferecate din care și căruțe s-au găsit vreo cincizeci de pungi de bani, în afară de covoare, odoare, stofe și alte obiecte de preț. Prada era bogată, încît ceata de joimiri moldoveni s-a întors bucuroasă la Banila pe Siret, unde ea își avea sălașul. Turculeț a trimis pe unii din prizonieri la craiul leșesc, ca mărturie pentru fapta lui de vitejie, iar pe alții i-a oprit la sine, căpătînd bun preț pe ei drept răscumpărare. Pe cît a fost de bine primită fapta de vitejie a lui Turculeț de craiul leșesc, pe atît de rău s-a înăcrit inima lui vodă Constantin Duca la Iași. Nimicirea convoiului turcesc, tocmai în apropierea unui tîrg cunoscut și umblat, însemna că vodă Duca cel Tînăr nu mai avea putere să stăpînească țara Moldovei, să garanteze siguranța vieții turcilor aflați cu treburi ale imperiului otoman. Mazilirea de la tron îi putea veni ca îndreptățită. Numai că vodă Duca cel Tînăr cunoștea slăbiciunea turcească pentru bani, ca unul ce trăise în Istanbul, și îndată a potolit, cu peșcheșuri, burzuluiala sultanului.

Cum hăcuirea convoiului venea ca din partea craiului leșesc, pașa de la Tighina a dat poruncă tătarilor din Buceag să prade și ei satele megieșe din Polonia. Cu întărire de la sultan, cete de tătari au pătruns în Polonia, făcînd prădăciuni mari și luînd mulțime de robi, ca ispașă pentru stricăciunea făcută de căpitanul Turculeț.

Numai că nici căpitanul Turculeț nu dormea. El pe atîta era pus, să stîrpească pe orice turc sau tătar ce îi cădea în mînă.

Legenda ce dăinuie în părțile Ștefăneștilor spune și despre alte năzdrăvănii făcute de Turculeț, căpitanul.

Se spune că în Buceag era un comandant de podgheaz tătărăsc foarte crud la faptă și neînfricat în lupte. Pe unde trecea podgheazul lui, orice așezare omenească era rasă de pe fața pămîntului. Toată suflarea omenească, de la prunc pînă la moșneag, era trecută prin tăiușul săbiei. Casele erau arse pînă în temelie, iar vitele luate în tamazlîcuri, în urmă rămînînd pustietate acoperită de cenușă și scrum.

Pe acel comandant de podgheaz îl chema Ham-Hîn. Unii spun că și Ham-Hîn ar fi fost din viță de han, însă din pricina cruzimii lui ar fi fost îndepărtat din rîndul hanilor legiuiți, să nu cumva să vină la conducerea hoardei tătărăști din Crîm. Chiar tătarii tremurau de groază cînd auzeau de numele lui Ham-Hîn. Aveau tătarii temei să se teamă de el, căci Ham-Hîn era neîndurător cu oricine care nu-i îndeplinea porunca. Nu îngăduia unui ostaș de al lui să părăsească lupta decît mort. Pe fugari îi considera lași sau trădători, și de astfel de oameni el nu avea nevoie. Îi spinteca el singur cu hangerul, să nu prindă rădăcini lașitatea în rîndul celor ce alcătuiau ceata lui. Toți tătarii trebuiau să fie cruzi, ca fiarele, după chipul și asemănarea lui. Ham-Hîn, spre deosebire de alți comandanți de podgheaz, ataca mai mult noaptea, întunericul fiind pavăza cruzimii lui.

El știa că sufletul omului este slab, că ochii, cînd văd suferința altora, aduc înduioșarea, iar mîna ce ține hangerul tremură sau se moaie de nu este bună la nimic. De aceea lucrarea la întuneric lovea în plin, fără înduioșări și slăbiciuni. Ham-Hîn nu lua niciodată robi, pentru că nu voia să afle cineva străin cum era traiul în tabăra lui. Robii scăpați sau răscumpărați erau cei mai buni spioni, căci vremea ce o petreceau în robie nu era altceva decît o școală pentru spionaj. Tot ce vedeau robii în taberele tătărăști, ei povesteau stăpînilor lor cînd își recăpătau libertatea. Ham-Hîn n-avea trebuință de astfel de oameni. Dușmanul dușman rămîne, chiar cînd el este ocrotit cu milă sub aripa îngăduinții — asta era credința lui nestrămutată.

Ham-Hîn aflase de năzdrăvăniile lui Turculeț, căpitanul de joimiri. Cît n-ar fi dat el să pună mîna pe acest ghiaur îndrăzneț! Numai că și Turculeț cunoștea isprăvile lui Ham-Hîn, nu-l slăbea din ochi și-l aștepta la cotitură. Știa că Ham-Hîn se ferea de țihle, păduri cu mlaștini, locuri neprielnice pentru călăreții lui. El căuta loc deschis, bun pentru alergătură și învăluirea dușmanului. Se prefăcea că o dă dosului și fuge, amăgindu-și dușmanul să alerge după el. Cînd socotea că dușmanii s-au răzlețit, Ham-Hîn se întorcea în două aripi, învăluind dușmanul din lături, risipindu-i puterea de rezistență. Acum începea măcelul necruțător. Pedestrașii obosiți erau loviți de-a călare cu sulițele și iataganele tătărești, încît nimeni nu mai putea rămîne în picioare. Cînd toți dușmanii erau la pămînt, Ham-Hîn poruncea călăreților lui să descalece și să junghie pe toți cei căzuți în luptă, ca nu cumva să se ascundă printre cei morți și unii ostași vii. Numai după această operație de junghiere Ham-Hîn era sigur că lupta era cîștigată, nemaiauzindu-se nici un vaier. Cîmpul de luptă era un cimitir.

Ospățul bucuriei ceata lui Ham-Hîn îl făcea în acest cimitir de trupuri calde încă, fiecare tătar bea cupa cu lapte de iapă, avînd scaun un leș sub el. La loc deschis Ham-Hîn era sigur de izbîndă. Satele însă erau atacate noaptea, la lumina flăcărilor caselor și stogurilor aprinse. În buimăceala lor, oamenii ieșeau din case și cădeau ca snopii sub ascuțișul săbiilor. Lanțul de tătari ce înconjura satul îi aștepta pe cei ce scăpau de vîlvătaia pîrjolului și îi ucideau tocmai cînd fugarii se credeau ajunși la limanul izbăvirii.

Felul acesta de luptă, necruțător, al podgheazului lui Ham-Hîn era cunoscut lui Turculeț din auzite și din cele văzute pe urma pîrjolului satelor. Trebuia găsită partea slabă a tacticii lui Ham-Hîn, ca lovit acolo el să nu mai aibă scăpare. Și căpitanul Turculeț îi găsi lui Ham-Hîn buba ascunsă de unde avea să i se tragă moartea.

Era o toamnă secetoasă care grăbise culesul popușoiului. Vinul nu era îmbelșugat însă tare la tărie și gustos. Oamenii se plîngeau că nu puteau face arăturile de toamnă. Încolo, își agonisiseră de toate pe lîngă casă, bănuind că

Biblioteca Centrală a Clubului Minerul

iarna va fi grea. Pentru siguranța grînelor, ei săpaseră borți adînci în pămînt, un fel de buduroaie mari, le uscase pereții cu foc mocnit și turnaseră grîu la păstrare pentru vremuri de restriște.

Brumele și vînturile uscaseră toată verdeața de pe cîmpuri, dezbrăcînd pămîntul de haina împodobită a frumuseții ce desfătează ochiul. Cînd toamna se lungește și iarna nu se grăbește, în văzduh parcă plutesc semnele neliniștii. Valea Bașăului, cu lanurile ei de stuf răscopt, părea un pustiu acoperit cu nisip spălăcios ce se prelingea printre dealurile acoperite cu țîhle și păduri bătrîne, ca un fluviu leneș la drum. Drumul ce urca de la Ștefănești spre Vorniceni, alb și bătătorit ca în palmă, părea o pînzătură ghilită, pusă la uscat, ale cărei capete se pierdeau în nesfîrșitele zări.

Zi și noapte se auzea scîrțîitul osiilor de la carele încărcate cu poveri, unele urcînd spre miazănoapte boloboace cu vin, altele pogorînd cu grîne sau scînduri trase la trașcă. Toamna este vremea circulației mărfurilor și a bunelor tocmeli negutătorești. Pe vremea aceea, toamna era și sorocul grelelor încercări ale podgheazurilor tătărăști, care năvăleau în Moldova să jefuiască recolta adunată cu sudoare și trudă istovitoare.

Turculeț, cu joimirii, se pogorîse din tabăra lui de la Banila, spre Ștefănești, ținînd laturile drumului mare, mărșăluind mai mult noaptea, pe sub poala pădurilor. Făcuse popas pe dealul Strahotinului, în poiana numită Dricul Lupului, loc așezat și înalt, de unde se vedea toată valea Bașăului pînă la îmbucătura ei cu Prutul. Ceata lui de joimiri se alcătuia din vreo patru sute de oameni, din care vreo cincizeci de călăreți. Niciunul dintre joimiri nu cobora scara vieții sub douăzeci și cinci de ani și nu trecea peste patruzeci. Cei mai tineri primiseră botezul harțului, iar cei mai vîrstnici aveau scrijelituri pe obraji și urechile sfîrtecate. Pedestrașii se odihneau întinși pe podina de frunziș, moale și călduroasă, din care se răspîndea miros de jir și ghindă. Călărețiii descălecați scoseseră zabalele din gura cailor, lăsînd dobitoacele blînde să pască din fînul rămas necosit, ținîndu-le de căpețeli. Nimeni nu vorbea, se auzea numai strănut de cal și rontăit de fîn uscat. Ici și colo se ivea cîte o luminiță, ca de licurici, cînd vreun fumător trăgea din țigară. Cîte o pasăre de noapte, speriată din culcușul ei, zbura buimăcită printre crengile fără frunze, căutîndu-și alt sălaș de liniște.

Un călăreț cercă, ca un cocoșel ce învață să cînte, mai multe frunze jilave, să vadă dacă nu prinde firul unui viers. Pînă la urmă frunza se supuse voii, ostașului și liniștea fu străpunsă de melodia unei doine bătrînești cîntată ca pe-o singură strună.

Turculeț, întins și el pe podina de frunziș, privea bolta fără fund a cerului, urmărind fulgerele stelelor căzătoare.

«Cine o mai fi murit? se întrebă el în gînd, după datina vremii.

Stelele căzătoare sînt semnele celor morți în lupte, nu ale celor ce mor pe cuptor de bolișteMoartea unui viteaz este slăvită și în ceruri,» gîndi căpitanul.

Viersul din frunză îi alungă gîndurile negre și-l readuse pe pămînt. Mai că era să se scoale să-i facă mustrare ostașului tulburător al odihnei. Se răzgîndi și se lăsă furat de vraja viersului.

«Ăsta-i Chipăruș. Numai el nu-și poate pune botniță la gură. Cîntă și el aleanul lui. Dacă n-ar fi vremurile grele, Chipăruș ar cînta doina pe prispa casei lui. Cîntă și el pe-apucate, măcar la păscutul cailor. Dacă n-o cînta doina unul de-ai noștri, n-or să cînte străinii și dușmanii», îndreptăți Turculeț, oarecum, abaterea ostașului de la disciplină.

O umbră de om se apropia de locul unde se odihnea Turculeț. Era una din străjile ce vegheau la paza taberei.

— Ce este, Plămădeală? îl întrebă Turculeț în șoaptă.

— Căpitane, mai încoace de Ștefănești am văzut vîlvătăi de flăcări. După prubuluiala mea arde satul Păun. Flăcările sînt împrăștiate cum sînt și casele satului Păun. Vînt nu bate și nu pricep cum se aprind casele răzlețe. Am pus urechea la pămînt și am auzit huiet venind dintr-acolo. Un huiet nu de cară de povară, ci huiet cu hopuri. Parcă ar merge o herghelie de cai pe drum bătut, tropăind din copite.

Turculeț se sculă și privi în noaptea cenușie spre satul Păun. În adevăr, el văzu flăcări cu trîmbe de fum.

— Ai dreptate, Plămădeală. Dar huietul cum l-ai auzit, se duce sau vine? întrebă căpitanul.

— Huietul vine în sus, din ce în ce se întărește, nu scade.

— Să trăiești, Plămădeală. Ești o strajă bună. Aleargă și cheamă celelalte străji la adunare.

Turculeț își potrivi hainele ostășești și armătura. Ieși în mijlocul poienii și strigă:

— Călăreții pe cai, pedestrimea în cete cu vătafii lor, adunarea!

Într-un sfert de ceas tabăra de joimiri se afla în formație de mărșăluire, pedestrimea la mijloc, călăreții la capetele formației.

— Ne coborîm spre poala pădurii, înspre poala Bașăului. Acolo ne vom așeza pentru luptă. Unde nu este hățiș, călăreții descalecă și duc caii de dîrlogi. Toată lumea calcă numai pe podina de frunziș să nu se facă zgomot. Jos, la poala pădurii, pedestrimea se așază în trei rînduri, iar călăreții la capete. Pe drumul dinspre Păun se urcă un podgheaz tătărăsc. Drumul trece la cîțiva pași de marginea pădurii. Vom ataca pe tătari din coastă și din coada coloanei. Ei vor căuta să se depărteze de pădure, cum le este obiceiul, să iasă la cîmp deschis. Acolo îi așteaptă rîpa Bașăului, cu malurile drepte ca peretele. Din fugă, caii se

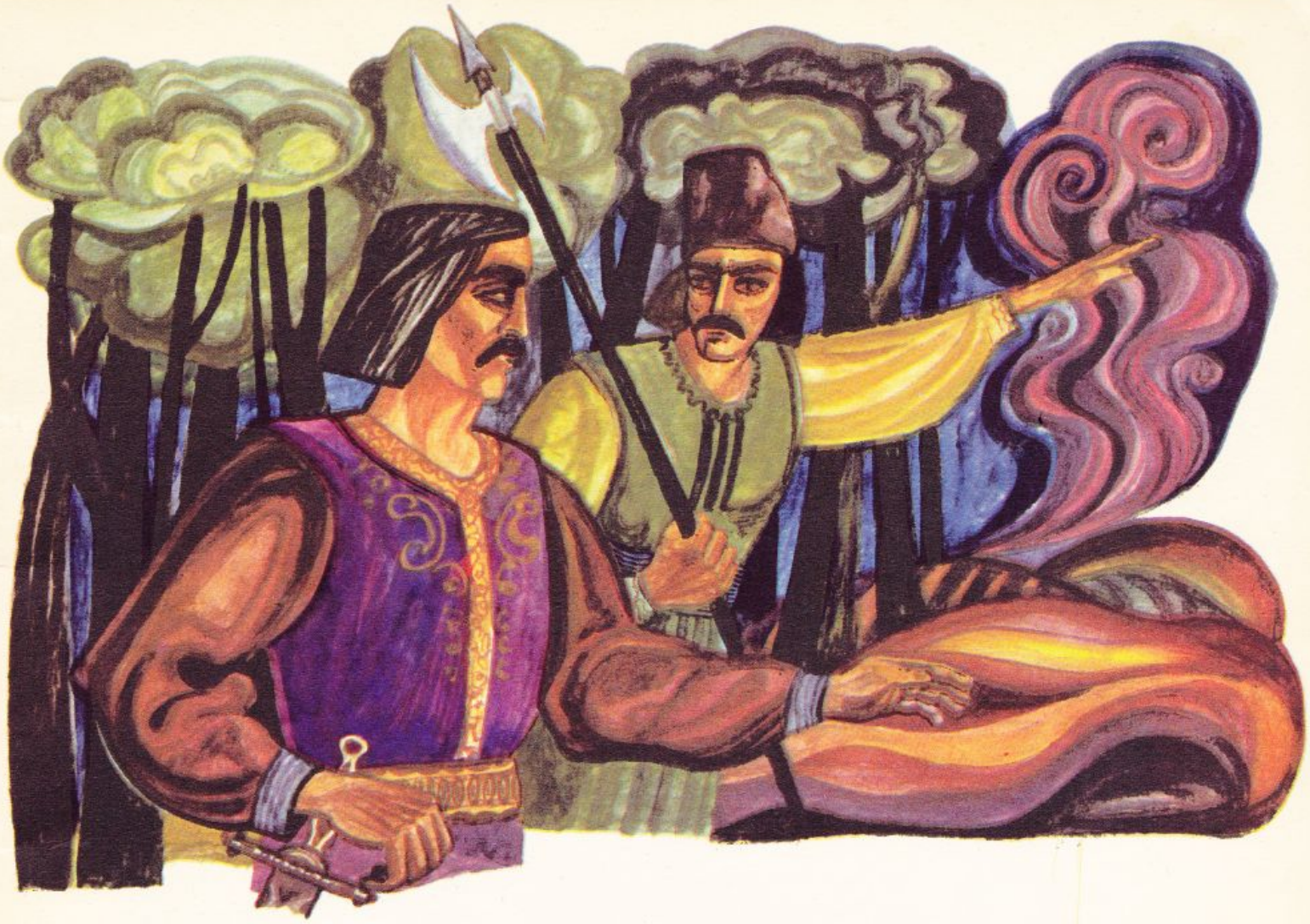

vor prăbuși în rîpă cu călăreți cu tot. Aici nu vor avea loc de învăluire. Mai tare să fie lovită coada coloanei, să nu scape nimeni înapoi. Atacă pedestrimea în valuri, călăreții așteaptă porunca mea. În ajutorul nostru stă pădurea, avem spatele acoperit. Iureșul să fie zgomotos, de să huiască valea și pădurea. Cînd frica intră în rîndurile dușmanului, calul devine o povară și o piedică în luptă. N-așteptați numai îmbărbătarea mea, fiecare să se îmbărbăteze, căci pămîntul pe care îl încalcă păgînul este pămîntul sfințit prin sîngele strămoșilor noștri. Acum pornim la treabă. Numai cel mort nu luptă, auzit-ați?

Cuvintele lui Turculeț cădeau ca plumbul, cutremurătoare de suflet. Joimirii moldoveni simțeau cum li se înfierbîntă în vine sîngele, iar mîinile prindeau sulițele ca în minghine. Coloana porni la vale, mută. Se auzeau doar pocnituri de găteje sub copitele cailor.

9750

Biblioteca Centrală a Clujului Minerul

Turculeț mergea în frunte, căci cunoștea pădurea cu toate viroagele ei. Se opri o clipă pe un colnic și privi în noaptea cenușie cu bolta înstelată, cum se aprindeau una după alta casele din satul Jora. La cele din Păun flăcările se domoleau.

«Asta-i numai isprava lui Ham-Hîn», gîndi Turculeț, fără să scape vreun cuvînt. Își dădea seama că dacă ar fi spus joimirilor că aveau de înfruntat pe Ham-Hîn, avîntul lor s-ar fi domolit. Unora le-ar fi intrat frica în oase, căci toți auziseră de cruzimea tătarului.

Ajuns la poalele pădurii, Turculeț își așează oștirea în poziție de atac prin surprindere. El se așează în capătul din dreapta, sub un pripor, să lovească coada coloanei tătărăști. Bănuia, și pe bună dreptate, că tătarii, atacați prin surprindere, vor căuta să fugă înapoi, să se depărteze de pădure. Acum se auzea huietul unei coloane în mers, convoi de călăreți. Așteptarea sporea, clipă cu clipă, încordarea joimirilor.

Începură să apară din dosul priporului, mergînd la pas, tătarii călări doi cîte doi. Cei din capul coloanei vorbeau între ei, dar de la mijloc spre coadă călărețiii parcă erau muți.

— La urmă este Ham-Hîn, de aceea nimeni nu scoate o vorbă, își spuse Turculeț. O să am cinstea să mă lupt cu el. Îl găsesc eu.

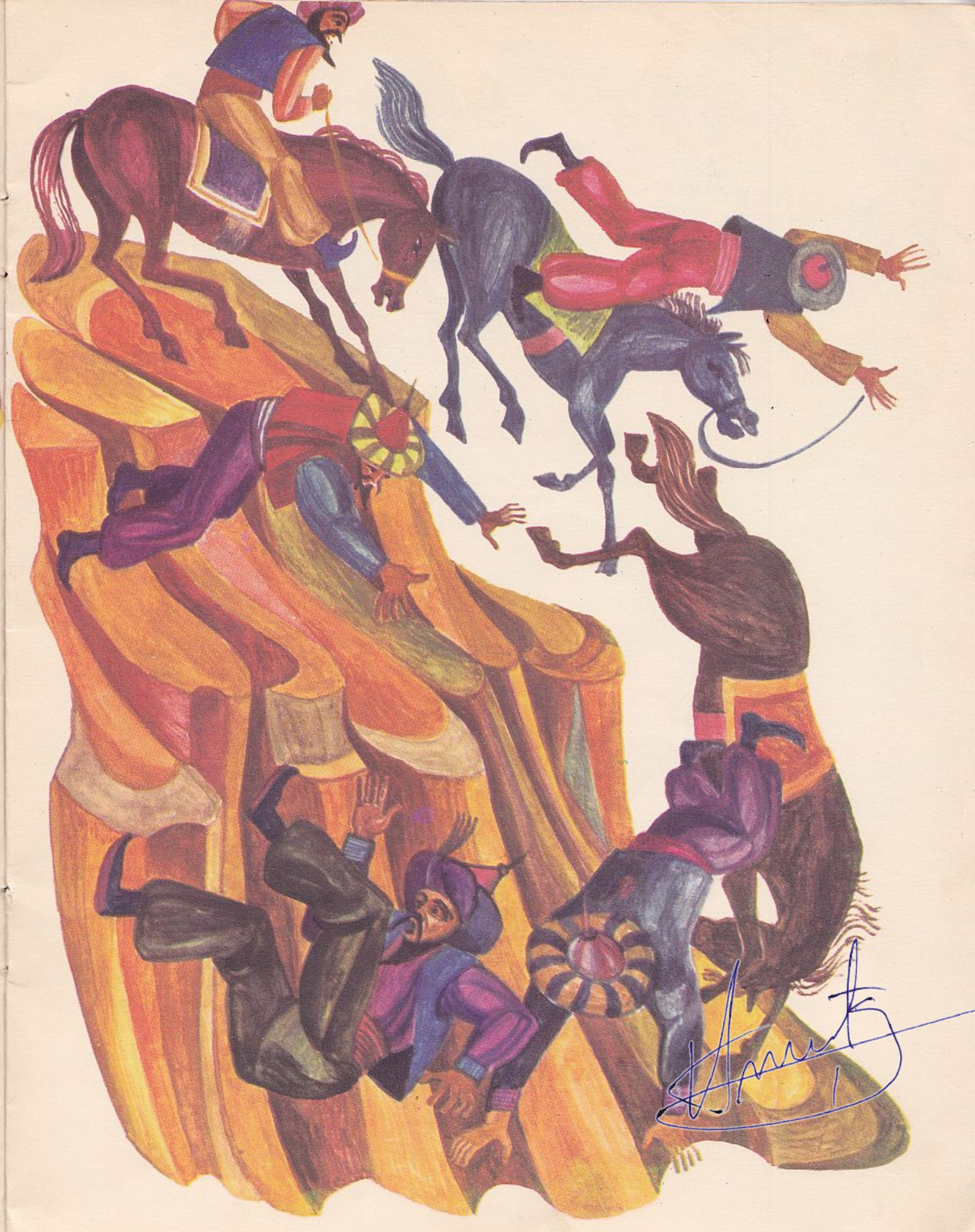

Cînd coloana, mai numeroasă decît oștirea joimirilor, lăsă în urmă priporul după care era ascuns Turculeț, el slobozi strigătul de luptă. Din piepturile înfierbîntate de așteptare ale joimirilor se sloboziră urale nesfîrșite, de parcă ar fi fost mii de oameni. Dintr-un salt, primul rînd de joimiri au și atacat pe călărețiii tătari, lovind cu sulițele caii în burtă. Cum cădea calul la pămînt, călărețul era și spintecat. Într-o clipită, coloana de călărești a părăsit șleaul, îndreptîndu-se în goană spre șesul format de albia Bașăului, crezînd că vor avea loc să facă învăluirea. Socoteala era bună, numai că tătarii căzuseră în capcană. Din goana spre cîmp deschis, caii nu mai puteau fi opriți, și cum rîpa nu putea fi ocolită, nici sărită, cădeau în ea cal și călăreț. Joimirii mergeau fără teamă în urma lor, să le facă de petrecanie celor ce ar mai fi ieșit din rîpă.

La pripor s-a încăierat o luptă sîngeroasă. Ham-Hîn urla și-și îmbărbăta călărețiii s-o ia înapoi, iar Turculeț îi ținea calea cu joimirii lui pedestrași. Călărețiii tătari tot spre rîpă apucau, căci din acea parte nu-i ataca nimeni. Turculeț lupta ca un leu încolțit, urmărind calul lui Ham-Hîn, care avea atîrnată la gît o coadă de lup, semnul conducătorului podgheazului. Un joimir reuși să străpungă calul lui Ham-Hîn, care se poticni, răsturnîndu-și călărețul. O lovitură în cap și Ham-Hîn rămase nemișcat la pămînt. Turculeț dădu poruncă ca Ham-Hîn să fie dus pe brațe în pădure, să se dezmeticească. De abia acum dădu poruncă călăreților lui, cu caii odihniți, să urmărească pe tătarii scăpați din capcană.

Vînătoarea nu dură multă vreme, căci fugarii săreau de pe cai și ridicau mîinile sau cădeau în genunchi, rugîndu-se să fie luați robi.

Cînd apăru geana, locul unde se desfășurase lupta era un cimitir de stîrvuri de cai și leșuri de tătari. Căzuseră și cîțiva joimiri, unii morți, alții răniți, însă, față de măcelul în rîndurile tătarilor, pierderea joimirilor era floare la ureche.

La numărătoarea prizonierilor, Turculeț constată că pusese mîna pe treizeci și patru de tătari cu Ham-Hîn în frunte. Din lovitura primită, lui Ham-Hîn i se umflase capul cît un bostan. Ca făptură de om, Ham-Hîn era o spurcăciune. Slab și hîd, cu picioarele crăcănate, adus din spate ca un cocoșat, părea o stîrpitură de om. Avea o privire înfiorătoare, ochi injectați ca de cîine turbat. Mereu crîșnea din dinți și dacă nu ar fi fost cu mîinile legate și cu picioarele în lanțuri, el ar fi fost în stare să se arunce asupra unui joimir, să-l muște cu dinții.

Căpitanul Turculeț chemă pe tîlmaciul său de limbă tătărască, un moldovean isteț care petrecuse o vreme în robia tătărască, prin mijlocirea căruia începu să vorbească cu Ham-Hîn.

— Ți-a plăcut lupta, Ham-Hîn? îl întrebă Turculeț.

— Nu mi-a plăcut, căci n-am cîștigat-o eu. N-a fost o luptă dreaptă.

— Mai dreaptă nici nu putea fi, doar eu ți-am dat lovitura în cap.

A fost o luptă între noi doi, comandanții. Acum ți-ai găsit nînașul. Ai vreo dorință? îl întrebă Turculeț.

— Să fiu lăsat în pace. Eu nu mă înconvoi în fața unui ghiaur.

— Dacă n-ai dumneata nici o dorință, atunci o am eu. Îți voi face plăcerea ca de azi înainte să nu mai stai la sfat cu vreun ghiaur. Vei simți pe pielea ta, Ham-Hîn, ce durere simte un om cînd este ars în flăcările ce-i mistuiesc casa, cu focul pus de mîna ta. Ale tale dintru ale tale, Ham-Hîn!

Cum satul Hănești era aproape de locul bătăliei, căpitanul Turculeț porunci ca Ham-Hîn să fie urcat pe acoperișul unei șuri acoperită cu paie, legat cu un lanț petrecut pînă la căpriori, apoi dădu foc acoperișului.

— Acum să-mi spui, Ham-Hîn, cît de plăcute sînt pîrjolirile pe care tu le-ai făcut în Moldova.

Ham-Hîn nu-i răspunse. Numai cînd flăcările îi învăluiră trupul, se auzi vocea șuierătoare a tătarului fioros.

— Voi fi răzbunat, ghiaure Turculeț.

— La Paștile cailor, Ham-Hîn. Acum, piei în nelegiuirea ta, păgînule, îi răspunse Turculeț, privind liniștit la zvîrcolirile răufăcătorului cuprins de ghearele morții.

De la lupta lui Turculeț cu Ham-Hîn tătarul a rămas, în satul Hănești, numele unei rîpe de Rîpa Tătarului.

Și pățania lui Ham-Hîn a sporit ura sultanului împotriva căpitanului Turculeț. Sultanul mereu cerea lui vodă Constantin capul lui Turculeț, însă acesta nu se lăsa prins, pînă într-o zi cînd viteazul căpitan căzu în mîinile dușmanilor lui, într-o întîmplare la care el nu se aștepta.

*

Craiul leșesc urmărea și dînsul să pună mîna pe tronul Moldovei, să ridice ca voievod un om de încredere, în locul celui căpătuit de turci. În acest scop, el pogorîse cu oaste multă asupra lașului și asupra Cetății Neamțului. Iarna grea însă îl împiedică să-și ducă gîndul ascuns la îndeplinire. Craiul a fost nevoit să se întoarcă acasă numai cu oastea călăreților, pedestrimea a fost lăsată în cetățile de la poalele munților și pe la mănăstirile Neamțu, Secu, Agapia și Văratec, cu toată armătura grea, tunuri și bombarde, ce nu o putuse lua cu sine din pricina troienelor ce înfundaseră drumurile. Însuși craiul leșesc ajunse cu greu acasă, mulțime de cai și călăreți rămînînd pe drumurile întroienite, morți de frig și foame.

Cum oștile lui Duca vodă cel Tînăr hărțuiau și ucideau pe pedestrașii polonezi aflați în tabere, craiul a dat poruncă să meargă hatmanul lui cu altă oaste, să vadă dacă este adevărat de neprietenia arătată de domnul Moldovei. Hatmanul nu s-a pogorît el în Moldova, ci l-a trimis pe căpitanul Turculeț să pună capăt hărțuirilor și stricăciunilor ce se făceau taberelor leșești. Hatmanul nu știa că vodă,Duca cel Tînăr se scălda în două ape, pe de o parte îi trimitea craiului leșesc toate veștile aflate de la Istanbul, iar pe de altă parte spunea sultanului despre cele ce gîndea și urmărea craiul polonez.

Pe vremea aceea, căpitanul Turculeț fusese înaintat la gradul de colonel în oastea leșească, rămentar cum i se spunea în limba poloneză. Deci

hatmanul leșesc i-a spus lui Turculeț să ia cu sine vreo douăsprezece steaguri, cam peste o mie de oameni și să pornească la locul gîlcevii, adică la Cetatea Neamțului. În Cetatea Neamțului erau adăpostiți dușmanii lui vodă Duca, Iordache Ruset, fost mare logofăt, și Bogdan, fost hatman pe vremea lui vodă Constantin Cantemir, care acum erau de partea craiului leșesc. Oamenii lui Duca vodă cel Tînăr, în frunte cu hatmanul Antiohie Jora, încercaseră să prindă pe fugarii adăpostiți în cetate, să-i ia de grumaz și să-i predea voivodului, dar nu reușiseră. Acum Antiohie Jora făcuse tabăra jos, sub cetate, pe valea Ozanei, oprind aprovizionarea celor din cetate. Socotea dînsul că prin înfometare îi va sili să se predea. Tocmai atunci sosi și Turculeț cu steagurile leșești, ridicîndu-și și el tabăra în apropiere. După ce se odihni oastea leșească, Turculeț trimise vorbă hatmanului Jora să vină să tocmească împreună pacea, fără vărsare de sînge moldovenesc; căci Turculeț, deși era în slujba craiului leșesc, nu uita că era răzeș moldovean, că în vinele lui curgea același sînge românesc. Hatmanul Jora nu veni la sfat și trimise, în locul lui, pe stegarul Melinte. În vreme ce Turculeț vorbea cu stegarul Melinte despre pricinile ce duceau la harțuri și încăierări, ostașii moldoveni se împungeau cu vorba cu ostașii polonezi. Unii și alții își aruncau vorbe de ponos, leșii spunînd moldovenilor că sînt iepași, adică geambași, iar moldovenii făcîndu-i pe leși gligani, adică proști și nespălați. Se vede că unui ostaș din tabăra lui Turculeț nu i-a prea plăcut cuvîntul de ponos al moldovenilor și cuprins de ciudă, el a slobozit un foc din sîneața lui asupra lui Melinte, stegarul. Făptașul înciudat era cîmpulungean, moldovean și el, lefegiu în oastea leșească. Focul slobozit din sîneață s-a crezut că este semnalul de luptă. Ostașii din cele două tabere n-au mai așteptat altă poruncă și au început să se încaiere unii cu alții. Turculeț s-a aruncat pe cal și s-a pus și el pe luptă, după regulile războiului prin surprindere. Nu voia să cadă în capcană. Se gîndea, dacă pacea n-a fost încheiată prin bună înțelegere, atunci el o va cîștiga prin luptă. Îl înfuriase și faptul că văzuse alături de moldovenii hatmanului Jora și cîteva pîlcuri de turci și tătari, dușmanii lui de moarte. Se aruncă ca un leu înfuriat, cum îi era firea, să spargă rîndurile moldovenilor, depărtîndu-se de joimirii lui. Vitejia lui, de astă dată, i-a adus pagubă, nu cîștig. Steagurile moldovenilor, comandate de frații Tatul și Vicol, au făcut un zid despărțitor între Turculeț și ostașii lui, împingîndu-l pe Turculeț spre un gard de unde el nu avea scăpare. Vicol l-a dat jos de pe cal, prăvălindu-l cu sulița, iar Tatul l-a prins viu, l-a dezarmat și l-a dat pe mîna unor oșteni să-l ducă la loc ferit, de unde să nu poată scăpa. O dată ce Turculeț era prins, oastea lui Jora hatmanul s-a aruncat mai cu îndîrjire asupra leșilor, care, fără comandantul lor, pierduseră curajul de luptă. Unii au azvîrlit armele și s-au predat lui Jora hatmanul, alții s-au strîns polog și s-au retras în codrii munților, înturnîndu-se cu greu în țara lor. Turculeț a rămas la popreală, să fie dus la Iași în fața domnitorului Constantin Duca.

Pe cît era bucuria de mare în inima lui vodă Duca, pe atît de mare era amărăciunea în oastea leșească, unde vitejia lui Turculeț era recunoscută. Cine le mai venea de hac, de acuma înainte, podgheazurilor tătărăști și caravanelor turcești ce cutreierau Moldova? Totuși, norocul nu l-a părăsit pe viteazul Turculeț, spre marele necaz al sultanului din Istanbul.

Duca vodă cel Tînăr făcuse o mare șotie, care se adăugase la catastiful faptelor de neprietenie față de sultan. Această șotie voia acum s-o spele cu predarea lui Turculeț viu în mîna sultanului. Ce se întîmplase? Sultanul trimisese pe un capegi-basa, unul din comandanții seraiului său, să aducă tributul pe care vodă Duca îl datora stăpînirii turcești. Trimisul sultanului mai avea și alte pricini de cercetat împotriva voievodului moldovean, din care una era foarte apăsătoare pentru dînsul. Duca Vodă, ca un grec din Fanar ce era, îi plăcea să afle tot ceea ce se țesea la Istanbul în treburile politicești cu alte țări. Sultanul purta corespondență cu împăratul Franței și se informau unul pe altul de treburile ce se întîmplau prin lume și priveau împărățiile lor. Sultanul, ca să fie sigur că scrisorile lui nu cad în mîinile dușmanilor, pusese om de-al lui pe lîngă scaunul domnesc din Iași, căruia îi trimitea scrisorile, iar acesta avea grijă să le trimită mai departe, în Franța. Calea aceasta n-o știa nimeni decît vodă și trimisul sultanului. Duca vodă, cum era curios și iscoditor din fire, s-a înțeles cu un grec care știa franțuzește, un anume Nicolae Deport, ca acesta să dezlipească pecețile, să citească depeșile, apoi să lipească la loc corespondența și s-o înmîneze rezidentului turcesc. A mers treaba aceasta o vreme, pînă ce au simțit francezii că scrisorile sultanului erau citite și de alții. Atunci ei s-au plîns sultanului de necredința unui supus de-al său. Duca vodă a aflat de plîngerea francezilor și, ca să nu fie bănuit că era amestecat în această afacere de spionaj, a pus de l-a închis pe trimisul turcesc în ocnă la Trotuș. Acolo el a fost ucis de Ieremia Jora din porunca lui vodă Duca, să i se piardă urma.

Capegi-basa, cînd a venit la Iași, a tras în gazdă la un boier cu numele Constantin Ciobanu, care deținea funcția de postelnic. Turcul nu se grăbea să se întoarcă la Istanbul, tot așteptînd să i se dea tributul datorat sultanului, pe care tribut Duca vodă zăbovea să i-l dea, pentru că țara era sărăcită pînă la os. Gazda unde ședea capegi-basa a prins, din spusele oaspetelui său, că el venise și cu firmanul de mazilire a lui vodă Duca. Atunci Ciobanu, postelnicul, i-a spus lui vodă ce bucurie îl așteaptă din partea turcului. Capegi-basa avea tronul Moldovei de vîndut altcuiva.

Duca vodă, aflînd de primejdia ce-l păștea, s-a sfătuit cu cumnatul său Costin hatmanul, cum să scape de la strîmtoare. Nu era altă scăpare decît să-l ucidă pe capegi-başa. S-au înțeles deci amîndoi să cheme pe Moisei, serdarul de la Cetatea Neamțului, un fugar de pe vremea lui Cantemir Constantin, mare dușman al turcilor, ca acesta sa vină la Iași și să-i facă de petrecanie turcului.

Serdarul Moisei a și venit la Iași cu ostași lefegii, a prădat vama turcească, a prins pe capegi-başa și l-a ucis odată cu mulți turci din escorta lui, pe urmă a părăsit tîrgul, luînd-o iar spre Neamț.

Duca vodă s-a prefăcut că-l urmărește pe Moisei, să-l prindă, dar de la Lețcani, sat în apropierea Iașului, s-a întors înapoi. Îndată a înștiințat pe sultan de cele întîmplate, spunînd că Moisei fusese trimis de oamenii puși în slujba leșilor, să-l ucidă pe capegi-başa. Poate că sultanul ar fi crezut cele spuse de Duca vodă, dacă Moisei ar fi tăcut din gură. Dar Moisei, după ce a făcut isprava, a spus în gura mare că el a fost chemat la Iași de însuși vodă, care i-a poruncit să-l ucidă pe capegi-başa. Deci Duca vodă avea două pricini vădite de neprietenie față de sultan, una că Ieremia Jora ucisese la ocna din Trotuș pe rezidentul turcesc, iar a doua că Moisei, serdarul, ucisese pe capegi-başa, amîndouă uciderii din porunca aceluiași voievod, supus sultanului.

Tributul neplătit, zaharalele neprestate, țara sărăcită și pe deasupra cele două omoruri de trimiși împărătești pecetluiseră definitiv mazilirea lui Duca vodă de pe tronul Moldovei. Duca vodă stătea cu sufletul la gură știind ce îl așteaptă, cînd îi veni vestea despre prinderea căpitanului Turculeț.

Tocmai atunci Duca vodă era chemat la Istanbul să dea seama despre învinuirile ce i se aduceau. El vesti pe sultan că va mai întîrzia, deoarece va veni aducîndu-l viu și pe vestitul Turculeț, care îi căzuse în mînă. Cu predarea lui Turculeț sultanului, Duca vodă credea că i se vor ierta greșalele și își va păstra tronul.

Deci Duca vodă a poruncit hatmanului Antioh Jora să-l aducă pe Turculeț de la Cetatea Neamțului la Iași, să-l ia cu sine la Istanbul pentru a-l preda sultanului, în schimbul ridicării firmanului de mazilire. Hatmanul Jora îndeplini porunca domnitorului mazilit și se repezi la Neamț, ridicîndu-l de-acolo pe Turculeț. Numai că boierii pe care sultanul îi pusese caimacani, să răspundă de conducerea Moldovei pînă la numirea unui alt voievod în locul lui Duca cel Tînăr, nu au vrut să facă pe voia domnitorului mazilit. Ei se temeau că vodă Duca ar putea iarăși să cîștige tronul prin predarea lui Turculeț sultanului. Ar fi însemnat ca țara Moldovei să rămînă mai departe sub blăstămul lui Duca vodă. Pentru a împiedica revenirea lui Duca iarăși la tron, caimacanii au trimis pe niște oameni de-ai lor înaintea escortei ce aducea pe Turculeț. La Podul Iloaiei Turculeț a fost răpit din mîinile hatmanului Jora și ascuns la Mînăstirea Galata, de unde în cursul

nopții a scăpat, tot prin bunăvoința caimacanilor, reîntorcîndu-se iarăși spre Neamț, iar de acolo, luînd calea codrului, s-a întors în țara leșească.

Hatmanul Jora i-a istorisit întîmplarea lui Duca vodă, cum boierii caimacani i-au smuls pe Turculeț din mîini și l-au dus la Galata. Voievodul, amărît, a cerut ca pașa ce avea să-l însoțească la Istanbul, să trimită el ostași să pună mîna pe Turculeț, ghiaurul atît de mult așteptat de sultan. Pașa a trimis oșteni la Galata, dar Turculeț își luase de mult tălpășița spre libertate. Supărarea a fost mare și la pașă și la cel mazilit, căci amîndoi voiau să tragă folos de pe urma predării lui Turculeț sultanului.

Peste capul lui Duca vodă a mai căzut și altă supărare, neasămuit de grea. Iordache Ruset și Bogdan hatmanul, fugarii de pe vremea lui Cantemir Constantin și dușmanii lui Duca vodă, cum au aflat de mazilirea lui, au și venit la Iași, în fața trimisului Sultanului și a tuturor boierilor, și-au început să dea pe față toate faptele ascunse ale lui Duca, mazilitul. Au adeverit în fața pașalei

că el a fost autorul moral al celor două omoruri și al prădării și arderii vămii turcești. Duca Vodă nu putea să răstoarne învinuirile, ci făcea numai fețe, fețe, cînd se înroșea ca racul, cînd se făcea vînăt ca porumbica.

Numai nevastă-sa, fiica lui Brîncoveanu, nu se lăsa răpusă, știind puterea și trecerea tătîni-său la Istanbul. Ea, semeață cum era din fire, înfrunta pîrîșii soțului ei, amenințîndu-i:

— Aoleu, aoleu, că va pune taica pungă de pungă din București pînă la Țarigrad și, zău, nu ne va lăsa, și iar ne vom întoarce cu domnia îndărăt.

Numai că norocul i-a fost împotrivă, cu toată bogăția tătîne-său. Urmînd pe soțul ei mazilit la Istanbul, ea n-a mai viețuit decît vreo trei luni, căci fiind atinsă de ciumă a murit în plină tinerețe și frumusețe.

Duca vodă s-a mai întors a doua oară la domnie în Moldova, însă cu altă soție. Sprijinul socrului său, Brîncoveanu, nu l-a mai avut. Dimpotrivă, Brîncoveanu, voievodul muntean, i-a fost un mare dușman, dînd oploșire tuturor boierilor moldoveni, fugari din pricina asupririi lui Duca vodă, care se arăta mai crud în a doua domnie.

La o a doua mazilire a lui Duca vodă cel Tînăr, cel care a contribuit mai mult a fost tocmai Brîncoveanu, fostul lui socru. Dus la Istanbul, Duca vodă cel Tînăr, viața și-a petrecut-o numai în judecăți cu zarafii care îi împrumutaseră bani și nu-i înturnase, închizînd ochii în surghiun, ca și tatăl său Duca cel Bătrîn, în grea lipsă, ca o răsplată pentru nedreptățile ce le-a făcut moldovenilor, pe care i-a asuprit și jăcmănit.

*

Căpitanul Turculeț, scăpat din mîna lui Duca vodă cel Tînăr, s-a întors iarăși în slujba craiului leșesc, mereu hărțuindu-se cu vechii lui dușmani, turcii și tătarii. Nu se îndepărta de hotarele Moldovei, țara lui, în pămîntul căreia erau îngropați moșii și strămoșii lui. Cum simțea că vreun podgheaz tătărăsc hălăduiește prin părțile de sus ale Moldovei, Turculeț îl și ataca cu joimirii lui.

Se întîmplase ca regele șvezilor, Carol al XII-lea, să aibă mare război cu muscalii și, după lupte multe, soarta îl părăsi pe acest rege viteaz. Rămas cu oaste împuținată în inima împărăției muscalilor, el se coborî în jos spre Tighina, unde era raia turcească, nădăjduind în ajutor turcesc. Sultanul îl ținea cu făgăduieli, căci nu voia să-și atragă ura lui Petru cel Mare, împăratul muscalilor. În această situație grea pentru el, regele șvezilor căuta să se împace cu țarul Petru cel Mare pentru a scăpa de la pieire puțina lui oștire obosită și brăcuită. Pacea s-a încheiat între cei doi împărați, Petru cel Mare punînd condiția ca oștirea șveză să se retragă spre patria ei, prin Moldova și Polonia, prin țări vecine impe-

riului rusesc. Oștirea șvedeză începu să se retragă spre miazănoapte în pîlcuri, făcînd mari prădăciuni prin satele prin care se scurgea către casă.

Turculeț socoti, ca și craiul leșesc, că aceste prădăciuni trebuiesc pedepsite, deoarece nici moldovenii, nici leșii nu aveau vreo legătură cu războiul dus de regele Carol al XII-lea pe pămîntul rusesc.

Cînd pîlcurile oștirii șvedeze începură să prade satele moldovene, Turculeț căpitanul, vajnicul apărător al poporului moldovean, le ieși în întîmpinare, la Stupca, la Suceava, la Rădăuți și în alte locuri, lovindu-le cu strășnicie, nimicindu-le sau risipindu-le, să nu mai poată prăda. Ura lui Turculeț împotriva șvezilor era înfierbîntată și de faptul că sultanul din Istanbul îl protejase pe regele Carol al XII-lea, lăsîndu-l să-și petreacă odihna la Tighina cu oștile lui.

*

Anii se scurgeau pe nesimțite, lăsînd pe trupul lui Turculeț urmele oboselii. Inima îi era mereu tînără, dar celelalte mădulare ale trupului nu mai răspundeau la chemările lui. Genunchii și umerii îi simțea ca pe niște uscături răscoapte de ger, gata să plesnească la orice atingere. Toamna, pe vremea ploilor mocnite, reumatismul căpătat din tinerețe se răzbuna asupra trupului ce se gîrbovea de greutatea anilor. Turculeț simțea dureri groaznice pe care le suporta fără murmur. Un comandant de oaste nu trebuie să se vaicăre, semnul neputinței l-ar fi dezonorat. Nu se mai urca pe cal ca altădată, dintr-un salt, ci se lăsa aburcat: Pletele albe ce se răsfrîngeau pe umeri îl îndreptățeau la ajutorul altora. Totuși, Turculeț se hotărî să se retragă singur de pe culmea gloriei sale ostășești, ca numele lui să rămînă neatins de șubrezeniile firești ale bătrîneții.

Într-o zi, ceru craiului leșesc să fie eliberat de sarcinile ce îi erau încredințate. Comanda steagurilor de joimiri să fie trecută în mîna altuia. Craiul îi împlini dorința, trecînd pe Turculeț în rîndurile celor ce alcătuiau sfatul de taină din șleahta leșească. Pe deasupra, craiul îi dărui un conac, înconjurat de moșii și păduri, să aibă cu ce să se îndestuleze. Darul acesta Turculeț îl primi în fața craiului; dar el nu se duse măcar să-l vadă. Moșia lui era răzășia moștenită de la strămoși în Moldova. O altă moșie, pe pămînt străin, nu-i era de nici un folos lui Turculeț, el care luptase numai pentru dreptatea țării lui.

Părăsi palatul craiului spunînd că se va duce la conacul dăruit, să trăiască în liniște viața de bătrîn, singur cu amintirile lui. Despărțirea între craiul leșesc și căpitanul de joimiri a fost stropită cu lacrămi, așa cum se întîmplă la despărțirile din urmă, mai ales între bătrîni, pentru care porțile viitorului sînt ferecate.

97-10

Biblioteca Centrală a Clubului Mili...

Turculeț se dezbrăcă de hainele pompoase, cu fireturi de mătase și găitane aurite, își luă rămas bun de la armătura grea pe care o mînuise cu sprinteneală și se îmbrăcă cu straiele țărănești moldovenești, bundiță cu blană de jder, itari, opinci cu nojițe și gurgui, iar în cap își puse căciulă de miel brumăriu. În șerparul de piele de capră, nituit cu bumbi de alamă, își vîrî pergamentul cu pecețile răzășiei, singura lui avere de care nu se despărțea. O traistă de macat vărgat pentru merinde și schimburi, un cuțit cu prăsele și un băț de corn cu noduri alcătuiau povara călătoriei lui spre meleagurile copilăriei. Acela care vîrîse spaima în podgheazurile tătărăști și înfruntase caravanele turcești păzite de ieniceri, acum luase calea drumeției singur, tăcut și împăcat cu sine. Devenise țăran, după chip și înfățișare, ca unul din strămoșii lui adormiți în pămîntul frămîntat cu sînge și lacrămi de vitregia veacurilor.

Părăsi hotarele țării leșești mergînd pe jos, pe drumuri ferite de forfota negustătorilor și a rădvanelor de olac, mereu ținîndu-se de poala codrului, pavăza drumețului singuratic. Intră în Moldova pe calea Zeletinului și făcu popas la Putna, ca închinător la mormîntul lui Ștefan cel Mare, voievodul dăruitor de răzeșii. Plăti un acatist de pomenirea marelui voievod cu groși de aur leșești, din simbria cîștigată cu trudă. Chipul lui Turculeț n-a fost descoperit de duhovnicul păzitor al lespedei de piatră încrustată de pe mormîntul marelui voievod, căci oamenii bătrîni, cu plete revărsate peste umeri, îngenuncheau zilnic la căpătîiul celui ce apărase libertatea și independența Moldovei. Turculeț, fostul comandant de joimiri, acum era unul din mulțimea bătrînilor moldoveni copleșiți de amintiri și stup de înțelepciune. Zăbovi o noapte în chilia lui Daniil Sihastru, ca un pelerin însetat de pacea sufletească a anahoreților. Nu închise ochii nici o clipită, căci în acea grotă de piatră, cu pereții înnegriți și crăpați, stăruia duhul sihastrului animator în meșteșugul slovei și al zugrăvelei cu vopseli stoarse din zeama plantelor, taină încredințată iconografilor care au ostenit la înfrumusețarea Voronețului.

De la Putna, moșneagul Turculeț cercetă, tot ca pelerin, gropnița Mușatinilor de la Rădăuți, mănăstirea Sucevița, locul de odihnă al Movileștilor, străbătu codrul greu al Ciomîrnei pînă la Moldovița unde se odihni, de-a valma cu alți închinători, sub strașina ctitoriei lui Petru Rareș. Lungit pe dalele roase de umbletul celor ce tocau de priveghere în miez de noapte, Turculeț privea în înaltul cerului la stelele căzătoare cum străfulgerau văzduhul.

«În curînd va cădea și steaua mea», gîndi Turculeț, ușurat și mulțumit.

De la Moldovița se abătu prin Cîmpulung, locul de unde își cerceta joimirii în tinerețe. Poposi la un rateș cu stăpîni noi și se odihni în odaia largă cu paturi de scîndură trase la trașcă. Aici, întins alăturea de drumeții necunoscuți, ascultă crîmpeie din faptele săvîrșite de el, acum povestite de alții ca din basme.

— Să nu credeți că ceea ce spun eu este poveste. Tatăl meu a fost joimir sub steagul lui Turculeț și s-a înfruntat cu podgheazul lui Ham-Hîn pe valea Bașăului, întărea povestitorul spusele lui cu o mărturie de nerăsturnat.

— Cum îl chema pe tatăl dumitale? întrebă Turculeț cu glas șoptit, să nu pară un iscoditor neîncrezător.

— Simion Curătură, așa cum mă cheamă și pe mine. A murit nu de multă vreme. Tatăl meu mergea șotîng. Căpătase o lovitură la genunchi.

— În lupte, ostașul primește și lovituri grele, cîteodată aducătoare de moarte. Războiul nu-i o joacă de-a baba oarba. Bine că tatăl dumitale a scăpat numai cu piciorul schilodit. Mulți dintre tovarășii lui vor fi rămas pe cîmpul de luptă, adăugă bătrînul Turculeț părerea lui la spusele povestitorului.

— Cică Turculeț ar trăi tot în țara leșească, interveni un alt ascultător.

— S-ar putea să trăiască; cine poate să știe cît i-a fost dat să aibă zile? îi răspunse un altul.

Bătrînul nu mai intră în vorbă. Se prefăcu că doarme, dar amintirile răscolite îl ținură treaz pînă în zori, cînd se sculă și o luă iarăși la drum. Turculeț cunoștea toate cărările ce întretăiau coamele munților. Urcă pe Rarău, apoi coborî la Slatina, prin Găinești. Ținea calea mănăstirilor ridicate de voievozii Moldovei, acolo unde ei găseau adăpost în caz de strîmtoare vrăjmașă.

Se oprea la stîni să-și împrospăteze hrana. Vorbea cu ciobanii despre vreme, despre oierit, despre cele ce se mai auzeau din țară, numai despre rostul drumeției lui nu sufla un cuvînt. Atîta răspundea celor care îl întrebau:

— Sînt un moșneag care-și caută de suflet.

Ar fi dorit să se coboare peste Slătioara, la Rîșca, iar de aici să atingă Cetatea Neamțului, acolo unde soarta îi fusese potrivnică în lupta cu Antioh Jora. Renunță la acest drum ocolit și o luă de-a dreptul prin Fălticeni, să ajungă cît mai repede pe valea Jijiei, la Hulub, satul în care erau înmormîntați strămoșii lui din partea mamei lui.

Tatăl lui era din Movila Ruptă, acolo unde fusese și răzeșia părintească. Ținea să revadă satul Hulub, pe care nu-l mai cercetase din frageda copilărie, cînd mergea cu mamă-sa la bunici, la moșii cei de vară.

Cînd ajunse în Hulub, satul i se păru cu totul schimbat. Pe locul casei bunicilor era altă așezare omenească. Numai un pîlc de ulmi înalți, cu trunchiurile scorțoase ca mîncate de rapăn, stătea mărturie din ceea ce a fost odată. Găzdui la un om din vecinătate, ca un drumeț străin. Din schimbul de vorbe cu gazda, află că acesta este o rubedenie dinspre mamă, mai îndepărtată. Turculeț află din spusele gazdei că satul își schimbase înfățișarea din pricina pîrjolurilor făcute de tătari, în locul caselor prefăcute în scrum oamenii își ridicaseră altele.

Satul, în loc să crească, se împuținase și din pricina birurilor grele puse de stăpînire.

Lucrurile acestea le cunoștea Turculeț, doar necazul acesta îl împinsese să ia calea pribegiei și să se facă năimit în slujba craiului leșesc. Ca din întîmplare trecu prin cimitir unde descoperi o piatră de mormînt, acoperită cu mușchi, pe care descifră numele bunicului lui dinspre mamă. Pietrarul săpase în piatra butucănoasă slovele a două cuvinte: Simion Barbălată. Acesta era numele bunicului lui dinspre mamă.

«Eu n-am să am parte nici de-atîta cinste», își spuse Turculeț dus pe gînduri.

Cînd fu întrebat de rostul drumeției lui, Turculeț îi răspunse gazdei:

— Ca moșneag ce sînt, îmi caut și eu de suflet.

Era singurul răspuns ce mulțumea pe orice iscoditor.

Părăsi Hulubul cînd geana apăru pe coama Pădurenilor, omenit de gazdă cu pîine, brînză și sare, merindea drumeților cu traista în spinare. Cum drumurile spre Prut erau umblate, căci toate duceau spre tîrgul Ștefănești, bătrînul Turculeț ținu cărările lăturalnice, peste semănături și fînețe, pe unde întîlnirile sînt rare și nebănuitoare. Ș-apoi, de un moșneag nu se sinchisesc nici țiștarii, necum să atragă luarea-aminte a oamenilor în fire.

Cu cît se apropia de Movila Ruptă, cu atîta bătrînul se simțea mai ușor iar picioarele îi erau mai sprintene. Se oprea din mers, nu să se odihnească, ci să-și satureze privirea rotindu-și ochii pe meleagurile ce-i desfătaseră copilăria și-i încercaseră virtuțile bărbăției.

Cînd soarele ajunse în dricul zilei, iar ostenitorii pămîntului făceau amiaza, Turculeț se opri în marginea satului Movila Ruptă, în partea dinspre izlaz, la o casă nearătoasă. Era o casă veche din bîrne, cu acoperișul într-o parte, ca o căciulă pusă pe-o ureche. În jurul ei nu era împrejmuire, numai niște meri bătrîni, cu crengile groase și răsucite, îi țineau de urît. Se vedea cît colo că această așezare își aștepta pieirea de boala paraginei. Cărarea ce ducea la fîntînă, iar de-acolo spre sat, era mărturie nedezmințită că cineva se adăpostea sub acoperișul într-o rînă, ca la casă de vădană.

Turculeț se așeză pe un bulumac de piatră răsturnat și năpădit de buruieni, să se odihnească. Bulumacul slujise de dereg la țîțîna porții de la intrare, așa cum își amintea bătrînul. Acum picioarele lui Turculeț păreau două greutăți ce nu puteau fi urnite. Sprinteneala trupului îl părăsise ca lovit de dambla. Privea tăcut și descumpănit la baștina strămoșească. Gîndurile i se învăluiau într-o fiertură chinuitoare. Tot zbuciumul vieții lui, cu harțuri și lupte necontenite, cu pîine amară mîncată printre străini, se arăta acum zadarnic. Simți un nod în piept, greutatea năduhului. Oftă adînc să înlăture apăsarea ce-l înădușea. Se sculă și intră în casă, întorcînd vîrtejul de lemn din spatele ușii, așa cum făcea cînd era

lăsat singur acasă de mamă-sa. Înăuntru, nimic nu era schimbat, hornul din tindă cu gura de la pod deschisă, ca o gură de balaur prin care se vedea stirigia de la căhleață prinsă țurțuri de căpriori, pragul covățit și ros ce dădea în odaia mare unde laițele de scîndură se întindeau cît lungimea pereților. După ușă, dulapul pentru blide și scaunul pe care stătea cofa de apă. În colțul dinspre răsărit o icoană de lemn, cu marginile mîncate de carii, pe fața căreia se deslușeau două capete, unul de om, altul de cal. Era icoana Sfîntului Gheorghe. Numai pe o laiță era un așternut și o cergă cu mițele rare și năpîrlite. Sărăcia cuprinsese totul ca o pecingine. În odaie era răcoare și miros de vechituri. Turculeț atîrnă minteanul pe coarda goală, apoi se culcă pe laița cu așternut. Gîndurile negre zburaseră ca niște duhuri vrăjmașe, lăsîndu-i mintea limpede ca la un om sculat din somn. Bătrînul era în casa lui. Cu privirea în tavanul cu grinzi cioplite din toaipă, amintirile duioase începură să se depene lin și fermecător. Chipurile părinților îi apărură în vremea puterilor, mama sfîrîind fusul de la furcă, iar tatăl său la gura sobei tot zgîndărind jarul cu vătraiul și povestind basme cu zmei și mama pădurii. Furat de aceste amintiri, Turculeț adormi somn adînc, odihnitor. Parcă era copilul răsfățat de altădată, cînd mamă-sa alunga orătăniile din jurul casei, nu cumva să

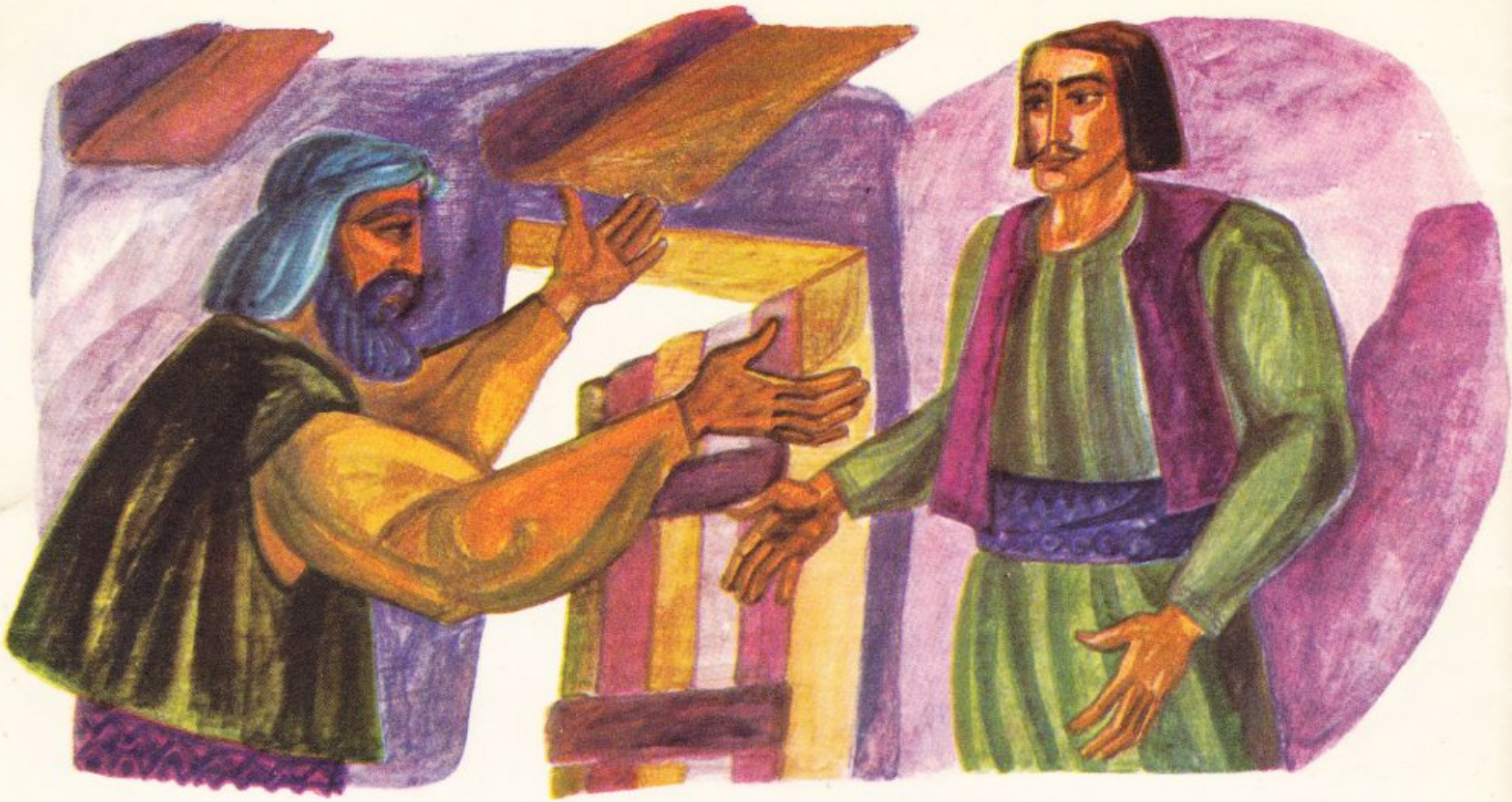

i se trezească odorul. Nici un junghi nu-l mai strîngea în coastă, nici o înțepătură în genunchi sau umeri. Laița de scînduri i se părea lui Turculeț cel mai moale pat pe care dormise el vreodată. Soarele se pogora spre asfințit, cînd moșneagul fu trezit de-un zgomot scurt și înăbușit. Căzuse în tindă, pe pămînt, un obiect greu, cu ecou înfundat. Ușa la odaie se deschise și apăru un tînăr vioi, cu o sprînceană de mustață deasupra buzei răsfrînte. Rămase chiar lîngă prag, nedumerit de prezența unui străin în casă.

— Cine ești dumneata care ai intrat în casă fără știrea mea? întrebă tînărul răstit.

— Turculeț sînt. Am intrat în casa mea, cu voia mea, răspunse bătrînul.

— Moșule, dumneata ești? Presimțeam că odată ai să te întorci acasă. Eu sînt tot Turculeț, singurul din neamul Turculeților rămas în sat. Celelalte neamuri s-au risipit de nu li se mai dă de urmă. S-au dus către munți, în părțile Folticenilor. S-au dus din Movila Ruptă să nu le piară sămînța, atît de prigonit este neamul nostru, în satul acesta de podgheazurile tătărăști și ceaușii turci. Bunicul meu îmi povestea că are un frate plecat în lume, în țara leșească, tot din pricina acelorași dușmani.

— Eu sînt fratele bunicului tău. Pe tine cum te cheamă, strănepoate?

— Condur mă cheamă, moșule.

— Vino, Condure, să strîng la piept mlada ce n-a lăsat să se usuce trunchiul neamului Turculeților din satul nostru, Movila Ruptă.

Bătrînul se pogorî de pe laiță și-și strînse strănepotul la piept cu brațele lui uscate și noduroase.

— Am să rămîn în satul nostru cîtă vreme va dăinui și casa strămoșească. Dacă va veni vreun pîrjol tătărăsc și o va face scrum, eu n-am pentru ce mai rămîne aici. O să iau calea celorlalte neamuri.

— Să nu faci acest păcat, Condur. Dacă însă casa va fi prefăcută în scrum, tu să ridici alta pe locul ei. Să nu piară rădăcinile trunchiului Turculeților. Eu am încercat să-mi ajut țara pe alte căi. Însă, să știi de la mine, răzeșul trebuie să apere pămîntul în care-și dorm somnul de veci strămoșii lui, cu jertfa vieții lui. Din această pricină m-am întors și eu acasă, să nu închid ochii pe meleagurile străine. Am venit să-mi ispășesc greșala!

Condur nu-l iscodi pe bătrîn cu întrebări sîcîitoare. Îi spuse doar că el era pîndarul satului, îndeletnicire din care trăia. Grija lui era să afle ce primejdii amenințau satul, să dea de știre dacă vreun podgheaz se apropie, ca lumea, cu mic cu mare, să-i stea împotrivă.

— Se vede că în vinele tale curge sînge din neamul Turculeților. Te voi ajuta și eu la îndeletnicirea ta, după puterile mele, îl încredință bătrînul.

*

Toamna se lăsa greu alungată de pe ogoarele cu recolta strînsă. Moșneagul adunase cerealele trebuitoare pentru două guri, din tainul cuvenit pîndarului satului, strănepotul său. Făcuse cîteva drumuri la tîrg la Ștefănești, după tîrguieli mărunte, pricină să mai afle ce se întîmplase prin țară. Aflase unele vești tulburătoare. Turcii dăduseră mînă liberă ca ceambururile tătărăști să prade satele din Moldova, din vecinătatea drumurilor umblate de caravanele otomane. În văzduh plutea amenințarea ca satele de pe valea Prutului să fie jefuite și pîrjolite de tătari.

Pentru bătrînul Turculeț vorba aceasta nu era ceva de neașteptat. Turcii, dușmanii lui de totdeauna, cînd nu primeau tributul la vreme sau aveau alte nemulțumiri din partea domnitorilor Moldovei, dădeau voie ceambururilor să facă prăpăd asupra satelor și tîrgurilor moldovene. Ceea ce îl întrista pe Turculeț era bătrînețea lui. Nu mai avea la îndemînă ceata lui de joimiri și nici vlagă în mădularele trupului. Avea însă mintea trează și inima fierbinte pentru apărarea pămîntului strămoșesc. De la încăierarea cu Ham-Hîn, pe valea Bașăului, cînd

nimicise tot podgheazul tătărăsc, Turculeț nu se mai pogorîse din țara leșească pînă spre Ștefănești. Urmărise pe turci și tătari pe meleagurile Cameniței, iar pe șvezi pe stepele Podoliei. Acum se întorsese acasă, să închidă ochii pentru veșnicie, liniștit și împăcat că va simți reavănul țărînei ce-i va acoperi trupul ostenit și scrijelat în lupte. Era mulțumit că pergamentul răzeșiei, cu pecetea domnească, îl lasă în mîna strănepotului lui, Condur Turculeț. Numai că vestea aflată despre apropiata năvală a tătarilor îi înfierbîntă sîngele. Se întoarse acasă de la Ștefănești, cu traista de tîrguieli în spate, singur pe drum, dar înflăcărat de gînduri multe. Nu se arătase nimănui cine a fost el și ce hram purtase în viața lui. Numai Condur, strănepotu-său, îi cunoștea taina. Lumea din sat atîta aflase, că un moșneag fără căpătîi se aciuiase pe lîngă pîndarul satului. În forfota vieții, un moșneag este ca o piatră de hotar nebăgată în seamă de drumeții ce aleargă pe șleaul mare. Ca un trunchi uscat trăia și el în satul Movila Ruptă.

Seara stătu la sfat cu strănepotul său, ispitindu-l dacă are vești despre cele ce se mai întîmplă prin țară și prin vecini. Nu află decît lucruri mărunte, despre negustători leșești care căutau piei de cornute, de ispravnicii care zoreau cu strînsul dărilor, despre un om ce umbla călare pe un cal sur și spunea că el este Alexandru Machedon.

— Sînt și oameni care își pierd mințile din pricina necazurilor, îndreptăți Turculeț purtarea nefericitului călăreț. Apoi, ca un gospodar ce-și pune în rînduială socotelile în vederea unor treburi mari și neobișnuite, Turculeț îl întrebă pe Condur, pîndarul:

— Tu știi, Condure, cîte capete de bărbați purtătoare de arme are satul?

— Cam la două sute luate la hurtă, cu tineri cu tot.

— Și femei?

— Ele sînt mai multe. Cîți flăcăi sînt în sat nu îmbracă toate cerințele măritișului. Rămîn și fete nemăritate.

— Bărbații îs mai căutați de moarte, fie în lupte, fie în robie. Partea femeiască nu este atît de întrebată, de aceea ea este mai spornică. La vreme de ananghie, și femeia face treabă cît un bărbat.

— Asta eu n-o prea cred, moșule. Femeia îi lăsată să fie jucăria bărbatului, să robotească treburi ușoare pe lîngă casă, te-miri-ce și mai nimica.

— Nu spune cuvinte de ponos, Condur. Ai să-ți schimbi părerea cît de curînd. În fața dușmanului femeia este mai aprigă decît bărbatul, numai să știi s-o înflăcărezi.

— Ce vrei să spui cu asta, moș căpitan de joimiri?

— Asta ți-o poruncesc, ție care nu ai fost botezat în focul necruțător al luptelor cu dușmanii țării Moldovei. De mîine, dis-de-dimineață, tu să-ți

pregătești satul de luptă. Toată partea bărbătească și cea femeiască, tare la virtute, să aibă pregătită și la îndemînă o unealtă de luptă, topor, coasă, suliță, rangă sau ghiogă zdravănă de corn sau ulm cîlțos. Ce are la îndemînă mai tare și mai potrivit la învîrtit într-o încăierare pe viață și pe moarte.

— Vrei să-ți aduci aminte de tinerețe, moșule?

— Vreau să te văd pe tine cum îți aperi țara și satul. Îndeletnicirea ta de pîndar nu este numai aceea să vestești satul cum să fugă și să se ascundă din fața năvălitorilor. Pîndarul este și comandantul luptătorilor din sat. Cu darea dosului nu se apără țara, strănepoate Condur!

— Păi, nu ne amenință nici o primejdie de năvălire, moșule, încercă tînărul să domolească teama moșneagului.

— Tu nu-ți dai seama că primejdia stă în preajma satului. Încă nu ți-ai deprins urechile să prindă din zbor huietul furtunii ce se apropie și nici mintea să tălmăcească semnele vremurilor potrivnice. Iată, îți spun eu, mîine-poimîine noapte ne vor călca tătarii. Vor să prindă pe toți ai satului doborîți de somn, să nu aibă nici o împotrivire. Să dea foc caselor și să treacă prin ascuțișul săbiei pe toți cei ce vor scăpa din pălălaia focului mistuitor. Să rămînă un morman de scrum și cenușă pe locul unde astăzi este satul Movila Ruptă, așa cum s-a întîmplat și cu alte sate. Am eu veștile și semnele ce nu mă mint. Deci, Condur, mîine dis-de-dimineață, treci la treabă umblînd din om în om, pe șoptite, ca la duhovnic. Bătrînii și copiii să aibă, din vreme, locul lor de adăpost, în adîncul pădurii, iar cei în putere să fie pregătiți de luptă, femei și bărbați de-a valma. Eu voi da semnalul de luptă, cînd dușmanul nu se așteaptă. Nu mă întreba mai mult, ostașul ascultă porunca dacă vrea să cîștige biruința. Așa am cîștigat eu biruința în toate luptele pe care le-am purtat.

Nopțile ce vin, toată lumea din sat să stea de veghe și cu urechea la glasul tău!

— Am înțeles, moșule. Nu-i lucru de șagă. O să ascult de căpitanul Turculeț, fala neamului nostru. Chiar dacă primejdia n-ar veni, satul trebuie să fie trezit din amorțeală. Să știe că pîndarul lui nu-i pîndar cu numele. Să-ți spun drept, moșule, eu aș dori să se întîmple așa cum bănuiești dumneata. Vreau să-ți arăt că și eu sînt din neamul Turculeților.

— Nu-i nevoie să-mi arăți mie că ești din neamul meu, aceea s-o arăți satului Movila Ruptă și țării Moldovei. Mai bine ar fi să fie pace în țară, să-ți arăți puterea și priceperea la lucrul pămîntului. Pace nu este și nici nu poate fi în țara noastră, cîtă vreme ea geme sub jugul turcesc și este încolțită din toate părțile. Am să te văd cum ai să dai piept cu jefuitorii aflați în slujba turcilor. Acum, treci la hodină. De-acum înainte somnul îți va fi pe sponci, somn iepuresc, pînă va trece urgia ce se apropie.

Condur se culcă pe laița dinspre ferestre, iar moșneagul pe cea de sub coardă. Amîndoi se prefăceau că dorm, dar cu urechile ascultau pînă și ronțăitul carilor în grinzile răscoapte. Condur se sculă cu noaptea-n cap, se furișă pe ușă, ca o umbră, să nu fie simțit de bătrîn. Cutreieră satul, casă cu casă, vestind primejdia ce se apropia. Înainte ca lumea să se împrăștie la treburi, Condur făcu sfat cu bărbații pe medeanul satului, hotărînd planul de apărare, așa cum îl schițase bătrînul. Rămînea ca fiecare cap de familie să-și pună rînduială în casa lui, să aibă grijă de uneltele de luptă. Unii, din cei mai tineri, erau neîncrezători în spusele lui Condur. Tot un bătrîn ieși în mijlocul adunării și alungă neîncrederea din sufletele îndoielnicilor.

— Și eu eram flușturatec cînd eram flăcăiaș! Nu credeam în spusele pîndarilor satului. După ce ne-au atacat tătarii satul a trebuit să scap cu viață

ascunzîndu-mă în stufărișul de pe malul Prutului. Noroc că ceamburul n-a fost mare, altcum nu mai scăpa cu viață nimeni din sat. S-a ridicat satul cu ce a avut la îndemînă și s-a împotrivit năvălitorilor, care au dat dosul. Să nu fim luați pe nepregătite. Paza bună trece primejdia rea, lucrul acesta îl știe oricine cu minte limpede și sănătoasă. Să fim pregătiți, asta nu strică nimănui. Cine nu ascultă de pîndarul satului, os din neamul Turculeților, acela este un nemernic. Să nu se afle vreunul printre noi din soiul celor fără dragoste de țară, să ne facă satul de batjocură!

Adunarea se împrăștie liniștită, dar cu sufletul apăsat. Simțea că nu era lucru de șagă. Satul Movila Ruptă nu fusese încercat de multă vreme de năvălitori și acum îi venea rîndul să dea vamă, ca unul ce nu fusese încercat de năpastă.

Trecu ziua, se scurse și noaptea următoare și nici un semn de primejdie nu se arăta. Încordarea ce stăpînea satul începu să se moaie, așa cum se întîmplă cînd nouri apar la orizont dar se destramă ca fumul. Bătrînul Turculeț, ca niciodată, cutreiera hudițele satului cu toiagul în mînă, oprindu-se mai mult pe tăpșanul ce se ridică deasupra malului Prutului, sub care se adîncea o prăpastie.

Se întorcea acasă, ațipea cîteva clipe pe prispă, cu bărbia sprijinită de toiag, apoi iar o lua din loc. Parcă era mînat de-un duh lăuntric. Seara îl întreba pe Condur:

— Strănepoate, cum stai cu rînduiala apărării satului?

— Așa cum mi-ai poruncit. Mă tem să nu pierd încrederea oamenilor. Se întreabă între ei dacă nu cumva eu i-am amăgit.

— Vulpea nu vine cînd o așteaptă gospodarul la coteț. Păgubașul trebuie să stea multe nopți de veghe, pînă ce jivina va veni să-i mai gîtuie cîteva găini. Podgheazul vine, măi băiete, cum vine ziua după noapte, însă numai după socotelile lui. Pe neașteptate.

— Moșule, tatarii țin la luptă? Eu n-am intrat în încăierare cu ei.

— Ai să ai prilejul curînd. Atît îți spun, tătarii sînt năpraznici, ca puhoiul înfuriat. De la prima ciocnire cu dușmanul ei vor să-l doboare la pămînt, să nu se mai scoale. Dacă le răspunzi tot cu iuțeală, le iei apa de la moară încît ei își pierd cumpătul și le destrami puterea. Totul e să le spargi rîndurile, să nu se mai poată aduna laolaltă. Oamenii noștri să atace grămadă, să nu se împrăștie. Ș-apoi, să nu li se dea cîmp deschis pentru învăluire.

Ori de unde ar veni podgheazul tătărăsc, de la miazănoapte sau miazăzi, el trebuie împins spre albia Prutului. Aici, la Movila Ruptă, malul dinspre noi este prăpăstios. Într-acolo să fie împins podgheazul, la loc fără întoarcere. Eu am să fiu alături de tine, Condur. Să asculți de porunca mea, că de altă treabă acum nu am putere. Ții lumea ta grămadă și trimiți puțini oameni la harță, să

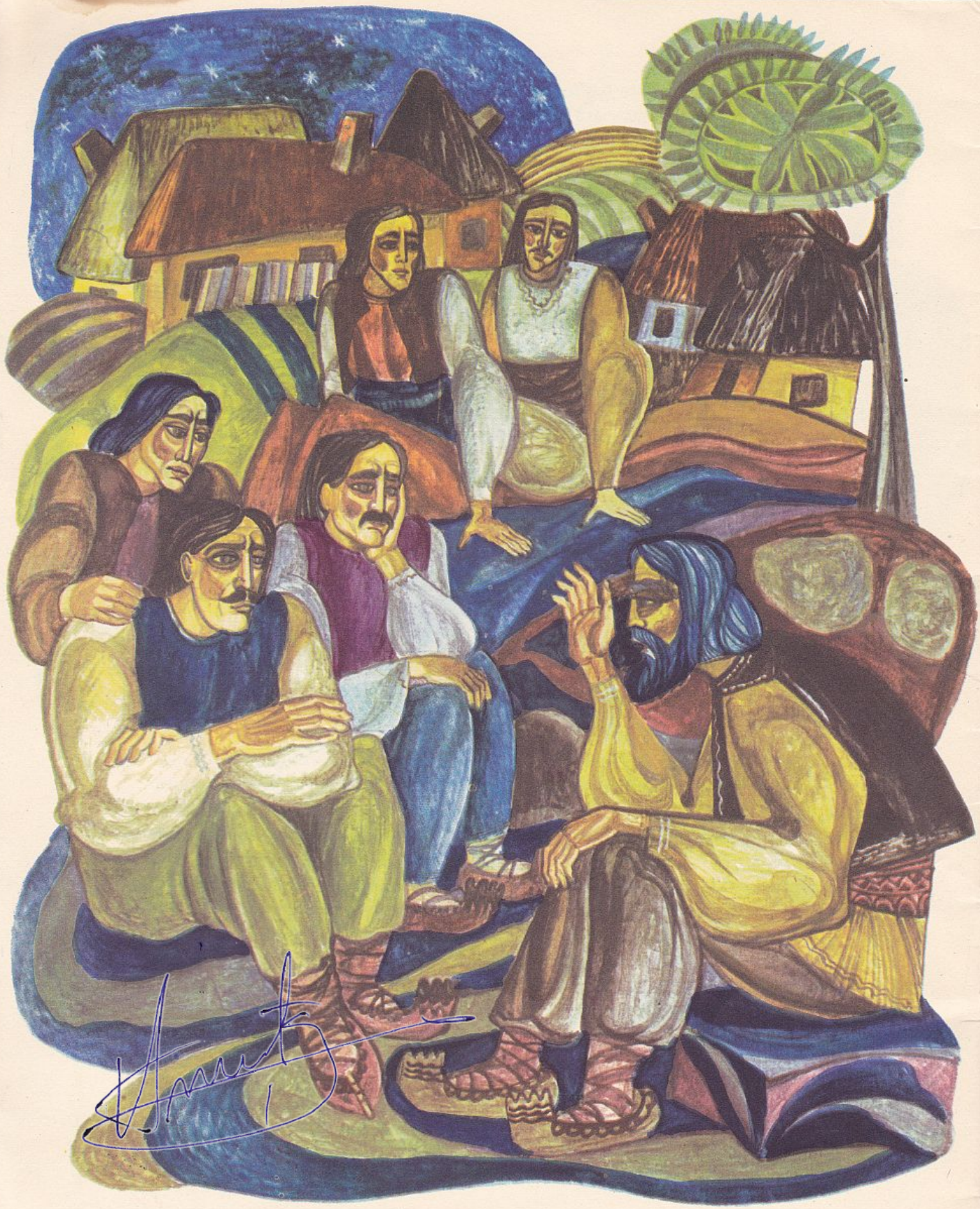

atragi pe dușman acolo unde vrei tu. Pe urmă, te-arunci asupra lui cu toată puterea și-l nimicești. Să asculți de porunca mea!

— Ce-ar fi dacă le-aș spune oamenilor din sat că vestitul căpitan Turculeț este în mijlocul lor?

— Cheamă-i la sfat, diseară, pe cei mai plini de virtute. Le voi spune cum să-și apere satul și cinstea. Eu n-am să fiu profet mincinos pentru neamul meu.

Seara, pe-noptate, bătrînul Turculeț ședea pe piatra acoperită de mușchi din fața casei. În jurul lui, flăcăi și bărbați în putere ascultau din isprăvile bătrînului, care le dădea și sfaturi de luptă. El cunoștea, ca nimeni altul, felesșagul tătarilor.

— Am să fiu și eu alături de voi, cu sfatul și îndemnul, dar să ascultați de Condur, el este mai tînăr și cu el veți rămînea să apărați satul. Zilele mele sînt numărate, ele nu mai pot fi înmulțite. De aceea m-am reîntors în satul copilăriei mele, să-mi găsesc lăcaș de veci în pămîntul frămîntat cu sîngele neamului meu. Plecați la casele voastre și privegheați, căci furtuna se apropie. La cel dintîi semnal, toată partea bărbătească să fie în medianul satului.

— Așa vom face, căpitane Turculeț. Îl vom asculta pe Condur, os din neamul Turculeților, faima satului nostru, spuse un voinic, apăsîndu-și căciula pe frunte și stupind în pălmi.

Sfatul se risipi în liniște, ca o adunare de priveghi. A doua zi, tot satul știa ce hram poartă bătrînul care cutreiera hudițele satului. Ici-colo, se auzea de după strașina gardului șoptindu-se:

— Uite, aista-i căpitanul Turculeț. Doamne, cum a îmbătrînit!

Trecură încă trei zile și nu se arătă vreun semn de primejdie. A patra zi, ca la un ceas de noapte, Condur intră în casă gîfîind.

— Moșule, spuse el, pe coastă, la Murguța, se văd vîlvătăi de foc. Ard casele oamenilor!

— Dă semnalul de adunare, Condur. Se apropie pîrjolul de Movila Ruptă, să nu-l lăsăm să ne cuprindă. Vin tătarii! Peste un ceas, două de vreme ne calcă și pe noi. Tu ia-ți ceata de hărțuială și ieși la marginea satului, iar eu rămîn cu restul pe median. La încăierare, tu o iei spre Prut, te lași fugărit de tătari. Eu am să-i lovesc din spate. Nu vă risipiți, țineți rîndurile strînse. Nu te îngriji de mine. Bătrînii, femeile și copiii să iasă afară din sat, la pădure. Satul să rămînă ca mort. La treabă, Condur!

Cîntau cocoșii de miezul nopții cînd se auzi un huiet mare la marginea satului dinspre Ștefănești. Huietul o lua, ca un vîrtej, spre malul Prutului, în loc să vină spre inima satului. Condur ținea piept năvălitorilor, care îl urmăreau să-i nimicească ceata de luptători. Se retrăgea încet, rezistînd, așa cum îi poruncise bătrînul.

Biblioteca Centrală a Clubului [illegible]

— Acum a venit momentul hotărîtor. Să-i atacăm din spate. Loviți în cai. Tătarului, dacă i-ai schilodit calul, i-ai luat și viața. Tătarul dat jos de pe cal e ca o pasăre lovită în aripi. O ucizi cu bățul. La luptă, movileni! porunci bătrînul căpitan.

Moșneagul, cu o secure sprintenă în mînă, ieși în fruntea rîndurilor, așa cum altădată înfruntase pe Ham-Hîn. Uralele movilenilor răsunau de se cutremurau văile. Tătarii, prinși ca în clește, căutau să iasă la cîmp deschis, numai înspre Prut. Condur se retrase într-o parte, lăsînd loc liber năvălitorilor, care socoteau că vor putea face învăluirea. Bătrînul Turculeț însă nu le dădu răgaz, ci îi lovi de istov din spate. Călăreții care nu cădeau de pe cai n-aveau altă ieșire decît spre rîpa Prutului. Acolo le era mormîntul, săpat de apă. Cine rămînea pe jos, cu viață nu mai scăpa.

— Nici un rob să nu se ia! Să fie uciși pe rudă pe sămînță, porunci căpitanul.

Lupta a durat, mai mult de curățire, pînă în zori. Podgheazul nu intrase în sat. El nu-și găsise moartea pe tăpșan, pe pămînt uscat, o aflase în apa tulbure și adîncă a Prutului, curățitoare a toată urgia.

Dimineața se ridicau valuri de aburi de pe cîmpul bătăliei. Condur făcu numărătoarea celor ce apăraseră vatra satului Movila Ruptă. Nu răspundeau la chemare cinci bărbați și căpitanul Turculeț. Alții, patrusprezece la număr, aveau răni pe trupurile obosite. Cei morți au fost aleși dintre leșurile tătarilor și hoiturile de cai, așezați la rînd, pe loc curat, pe pajiștea arsă de brumă. Bătrînul Turculeț a fost găsit sub un morman de leșuri tătărăști, tocmai dedesubt. N-avea mîna dreaptă din umăr, iar o suliță îi străpungea trupul dintr-o coastă în cealaltă. Se vedea că toată ura și cruzimea tătărască căzuseră asupra lui. Niciunul din cei căzuți în luptă nu-și dăduse viața într-un chin mai groaznic. Mîna dreaptă a fost găsită încleștată pe coada securii, departe de trupul schingiuit. Bătrînul, fără mînă, dusese lupta cu îndemnul pînă ce căzuse străpuns de suliță. Cei ce au fost în preajma lui i-au auzit răcnetul de leu înfuriat, mereu îndemnînd la luptă. Acum, căpitanul Turculeț își găsise odihna de veci pe cîmpul de bătălie, apărînd pămîntul strămoșilor lui. Legenda păstrată în satul Movila Ruptă spune că cei căzuți în lupta cu tătarii au fost înmormîntați acolo pe tăpșan, pe priporul ocolit de apa Prutului. Turculeț nu mai era căpitan de joimiri, ci țăran de rînd, apărător al satului său.

Cînd movilenii privesc spre răsărit, cum soarele le scaldă satul într-o baie de raze binefăcătoare, ei văd piscul priporului unde au fost îngropați eroii lor, din vremuri bătrîne. Recunoștința față de faptele lor de vitejie se păstrează pururea vie, căci înălțimea ocolită de apa Prutului se cheamă și astăzi «Priporul lui Turculeț». Un monument fără de moarte, neclădit
de mîna omenească, pururea aducător aminte
despre aceia care cu prețul vieții lor
și-au apărat țara.

Lei 6,75

EDITURA TINERETULUI

Redactor: VINICIU GAFIȚA • Tehnoredactor: VALERIA POSTELNICU

Apărut 1969. Comanda nr. 8960. Tiraj 34.160. Broșate 29.100 + legate 5060. Hîrtie offset A de 100 g/m² 540 × 840/8. Coli editoriale 3,75. Coli de tipar 5.

Tiparul executat sub comanda nr. 837 la Întreprinderea poligrafică Arta Grafică, București, Calea Șerban Vodă 133
Republica Socialistă România